

Leithe-Lajord, M. (2024). Lærere som kommer, og lærere som går. I O.P. Vestheim & I. Elden (red.), *Lærertilv i en mangfoldig norsk skole* (s. 57–78). Fagbokforlaget.
DOI: <https://doi.org/10.55669/oa340103>

Kapittel 3

Lærere som kommer, og lærere som går

Markus Leithe-Lajord

Innledning

I 2019 publiserte Statistisk sentralbyrå (SSB) artikkelen *Vanligere å forsvinne ut av læreryrket enn å komme tilbake dit* (Aamodt & Næsheim, 2019). Artikkelen trekker frem at fra 2008 til 2018 var det 8100 lærere som forlot læreryrket til fordel for andre yrker. I samme periode fant 3700¹ av lærerne som sto utenfor skoleverket i 2008, tilbake til kateteret. I en skoledebatt preget av fokus på frafall, rekrutteringsutfordringer og lærermangel har dette kapitlet til hensikt å sette søkelyset på fire lærere som har valgt å returnere til klasserommet etter en periode utenfor skoleverket. Gjennom semistrukturerte intervjuer belyses problemstillingen: Hvilke erfaringer mener fire lærere er av betydning for at de returnerte til læreryrket? I følge SSBs artikkel fra 2019 utgjorde ca. 75 prosent av de returnerte lærerne lærere som jobbet i helt andre

1 Tallet tilsvarer rundt 3700 av 27 200 med lærerutdanning som ikke jobbet i skoleverket i 2008.

næringer enn undervisning² i 2008, mens de resterende returnerte fra annen næring innenfor undervisning. Av alle som har returnert til læreryrket, er det flest lærere (18 prosent) med fireårig allmennlærerutdanning, mens bare 9 prosent av lektorene har funnet vegen tilbake til klasserommet. Målt i alder var den største andelen av dem som vendte tilbake 30–39 år, deretter 40–49 år. Den store andelen yngre lærere som vender tilbake, kan ses i sammenheng med den store andelen nyutdannede lærere som gikk rett ut i andre yrker etter endt utdanning. SSBs hypotese er at mange i denne aldersgruppen har egne barn i skolealder, og at en lærerjobb da vil være attraktivt med tanke på at man har ferier samtidig som egne barn.

Kunnskapsdepartementet har tidligere gjennomført undersøkelser om hva som *kan* bringe lærere tilbake til klasserommet. Blant annet publiserte de i 2011 «Reservestyrken» av lærere: Utdannede lærere som ikke jobber i skolen. Hva kan bringe dem tilbake?». Undersøkelsens formål var å «finne drivere og motivasjonsfaktorer for å få folk fra denne «reservestyrken» til å ta jobb i skolen» (Zondag & Korsgaard, 2011, s. 4). En mindre del av undersøkelsen omfatter fem lærere som kom tilbake til skolen etter at de har tilbrakt noen år i andre yrker. I undersøkelsen trekkes det frem faktorer som muligheten til fast jobb og faglig interesse som gjorde at de valgte å returnere, men uten at det blir foretatt noen dypgående analyse av disse lærernes historier. Mens det finnes flere studier som omfatter hvorfor lærere forlater yrket (Skaalvik & Skaalvik 2011; Smith & Ulvik, 2017; Tiplic, Brandmo & Elstad, 2015), er det mindre undersøkt hvilke faktorer som spilte inn for dem som har vendt tilbake til klasserommet, da spesielt i den norske skolen.

Lærere som forlater skolen

Lærere som velger å forlate skolen, er et tema som blir undersøkt og diskutert både nasjonalt og internasjonalt. For å konseptualisere hvorfor lærere forlater yrket, foreslår Schaefer (2013) to hovedretninger. Den ene retningen zoomer inn på læreren som individ og hver enkelt persons iboende egenskaper. Den andre tar sikte på å undersøke ytre omstendigheter og den organisatoriske

2 Alle næringer under overskrift 85-Undervisning <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/6>

konteksten som omgir læreren. Utfordrende elevatferd, overveldende dokumentering og manglende rammer for å utøve yrket slik de selv mener er ønskelig, blir trukket frem som faktorer som presser lærerne ut av skoleverket (Gu & Day, 2013).

Skaalvik og Skaalvik (2011) peker på iboende egenskaper som manglende håndtering av tidspres, opplevd jobbslitasje og lav arbeidstilfredshet som årsakssammenhenger med det å vurdere å forlate læreryrket, mens eksisterende arbeidstilfredshet, tilhørighet og kollegial støtte kan være faktorer som bidrar til at lærerne forblir i yrket.

Smith og Ulvik (2017) stiller spørsmål ved den bortimot normative diskursen om at årsaken til at lærere slutter, er utelukkende på grunn av negative faktorer, og foreslår at det er på tide å akseptere at læreryrket ikke nødvendigvis er et livslangt kall selv om man er en «suksessfull» lærer. Enkelte lærere forlater yrket selv om de opplever mestring, motivasjon og mening. En kvalitativ studie gjennomført av Smith og Ulvik (2017) rettet søkelyset mot fire «suksessfulle» som hadde forlatt læreryrket. Lærerne forteller om et iboende behov for personlig utvikling, ambisjoner, og autonomi som læreryrket ikke kunne gi dem. Lærere som har valgt yrket ut fra «et kall», men som likevel forlater skolen, er ikke nødvendigvis et resultat av eksterne faktorer (Yinon & Orland-Barak, 2017). For disse lærerne kan årsaken til jobbskifte være yrkesstolthet og troskap til egen yrkesutøvelse, fremfor å tilpasse seg en arbeidshverdag som bryter med deres pedagogiske grunnsyn. En longitudinell studie gjennomført av Lindqvist og Nordäng (2015), som fulgte et svensk lærerkull over tjue år, viste at det var dobbelt så mange «suksessfulle» lærere som hadde forlatt yrket, sammenlignet med kulletts totale frafall. Kelchtermans (2017) trekker frem at skolen som organisasjon holder en nøkkelrolle hvis man ikke ønsker at de «riktige» lærerne forlater skolen på grunn av uriktige årsaker. Dette innebærer blant annet en skole som skaper et profesjonsfelleskap hvor lærere kan finne støtte, refleksjoner og jobbtilfredshet, og at skolen evner å stå imot utenforstående krefter som ønsker å påvirke skolen.

Undersøkelser knyttet til tilfredshet og frafall viser at et skille mellom nyutdannede og erfarne lærere kan være hensiktsmessig. Blant annet har det blitt pekt på at nyutdannede lærere generelt er mer tilfredse og har færre tanker om å slutte enn lærere som har stått lenger i yrket, og blant de nyutdannede er det de som hadde lærerstudiet som førstevalg og en altruistisk motivasjon for yrket, som er mest fornøyd og har færrest tanker om å slutte (Brandmo

& Tiplic, 2021). SSBs analyse fra 2019 viser også at det er flest eldre lærere som forlater yrket, og de fleste som vender tilbake, er i det nedre alderssjiktet. Når det gjelder nyutdannede læreres omsetningsintensjon, kan det være flere forhold som enten virker forebyggende eller forsterkende (Tiplic, Brandmo & Elstad, 2015). Å bli en del av et støttende kollegium som fremmer individuell og kollektiv mestringstro, samt opplevd tillit fra ledelse vil minske sannsynligheten for å vurdere jobbytte, mens manglende jobbtifredshet, følelsesmessig engasjement, rollekonflikter og uklarheter kan være med og forsterke omsetningsintensjonen.

Internasjonalt viste en longitudinell studie fra USA at majoriteten som vendte tilbake, var unge kvinner som hadde stått ute av yrket over lengre tid fordi de hadde vært hjemmевærende med barn på grunn av dårlige og kostbare barnepassmuligheter (Grissom & Reininger, 2012). Een kontekst som vanskelig lar seg oversette til det norske samfunnet.

Harfitt (2015) intervjuet to nyutdannede lærere i Hongkong som returnerte til læreryrket to år etter at de hadde forlatt skoleverket. Lærerne forteller om både personlige og yrkesrelaterte faktorer som pådrivere da de forlot læreryrket ett år etter endt utdanning, men at de hadde en iboende tro på at de kunne lykkes som lærer. Da de vendte tilbake til skoleverket, var det til skoler hvor de opplevde mer støtte og nærhet fra ledelse og kolleger. Studier gjennomført i Sverige og USA har vist at omtrent 25 % av dem som forlater læreryrket, før eller senere vender tilbake, og at tendensen da er at de vender tilbake til lignende skoler som de har forlatt med tanke på lokasjon og størrelse (Lindqvist & Nordäng, 2015; DeAngelis, 2013). Beaudin (1993) hevder at lærere som velger å returnere til yrket, er de med lavest kvalifikasjon, og at de primært kommer tilbake på grunn av færre yrkesmuligheter utenfor skoleverket.

Utvalg og narrativ metode

Gjennom narrativ metode og analyse er målet å avdekke forhold og erfaringer som bidro til å forme lærernes karriereveger fra påbegynt utdanning og frem til i dag. Narrativ metode starter med innsamlingen av uttrykte og gjenfortalte individuelle erfaringer og opplevelser, hvor datamaterialet blir analysert i søken etter vendepunkt og erkjennelser, historien de har å fortelle og en kronologisert fremstilling av sentrale hendelser (Cresswell & Poth,

2018). Deltakerne i denne studien er fire lærere som valgte å slutte som lærer for å jobbe i andre yrker, for deretter å vende tilbake til skoleverket. Alle deltakerne er anonymisert, og det er brukt fiktive navn. Intervjudeltakerne fortalte sin historie knyttet til sine perioder i læreryrket, samt tiden de tilbrakte i andre yrker. Det å være kontekstsensitiv er essensielt innenfor narrativ metode (Czarniawska, 2004), noe som innebærer at spørsmålene i intervjuene og innholdet i narrativene omhandler både profesjonelle og personlige forhold som kunne påvirke lærernes valg, motivasjon og avgjørelser. Med utgangspunkt i problemstillingen ble intervjuene transkribert og deretter analysert og kronologisk restrukturert. Dette ble gjort med den hensikt å finne spesifikke kjennetegn for hver enkelt intervjudeltakers fortelling, da med søken etter nøkkelord, uttrykk, setninger og lengre passasjer som kunne avdekke vendepunkt og erkjennelser som hadde vært av betydning for lærerne.

Da intervjuene hver for seg var analysert og kronologisk restrukturert, ble de på ny lest for å undersøke hva som kunne være felles kjennetegn for alle fortellingene, nå med en bevissthet som omhandlet de allerede avdekkede vendepunktene og erkjennelsene i hvert enkelt narrativ. Dette innebar et vekselvirkende arbeid med gjentatt lesing av de transkriberte intervjuene og de kronologiserte narrativene. For å kunne strukturere de felles kjennetegnene på tvers av de ulike narrativene ble en videreutvikling av Smith og Ulviks (2017) rammeverk som analyserte hvorfor «suksessfulle» lærere forlater yrket, benyttet. Dette innebar at funnene i hvert enkelt intervju ble organisert og kategorisert basert på spørsmål som omhandlet: Hva var motivasjonen for å bli lærer? Hvordan var den første perioden som lærer? Hva var årsaken til yrkesbytte (personlige og profesjonelle)? Hvordan var arbeidshverdagen utenfor skoleverket? Hvordan var vegen tilbake til skolen? Hvordan ser de for seg sin fremtidige yrkeskarriere? Til sammen dannet dette det endelige grunnlaget for å avdekke hvilke erfaringer de fire lærerne mente var av betydning for at de returnerte til læreryrket, og resulterte i de fire temaene: *Vegen inn – Det tenkte lærerliv*, *Vegen ut – Det opplevde lærerliv*, *Vegen tilbake – Liminalt lærerliv* og *Vegen fremover – Nåværende lærerliv*.

Lærernes fortellinger

Gjennom semistrukturerte intervjuer fortalte Elisabeth, Astrid, Tone og Liva sine historier. Narrativene er gjengitt med så stor nøyaktighet som mulig

og tar sikte på å danne et helhetlig bilde av lærerne, samt belyse sentrale hendelser, vendepunkt og erkjennelser i lærernes fortellinger. Utelatelser av detaljer er gjort med den hensikt at eventuelle lesere ikke utilsiktet skal dra kjensel på noen av intervjudeltakerne.

Elisabeths historie

I ungdomstiden var Elisabeth omgitt av voksne som fremsnakket læreryrket. Det var barneskolelærere, ungdomsskolelærere og skoleledere fra flere ulike skoler. Dette, kombinert med en stor interesse for språk og språkfag gjorde at utdanningsvalget falt på lærerstudiet.

Studietiden tilbrakte hun på Østlandet. Denne perioden opplevde hun som givende og nyttig, med gode og lærerike praksisperioder. Som student jobbet hun mye både med og ved siden av studiene, i det som blir beskrevet som en «rik» periode som ga henne økt motivasjon for læreryrket. Da studietiden var over, flyttet Elisabeth til Midt-Norge. De tre første årene etter endt utdanning fikk hun to barn og var ute i permisjon. Hun kombinerte permisjonstiden med ekstrastudier før hun startet å jobbe ved en større ungdomsskole.

Den første perioden på ungdomsskolen blir beskrevet som en god, men arbeidsom periode. Hun kom inn i et stort lærerkollegium med et godt arbeidsmiljø. Som faglærer i norsk og engelsk hadde hun store rettebunker, og kveldene gikk ofte med til jobbelaterte aktiviteter. For Elisabeth var dette noe hun likte godt, både arbeidet med fagene og det å jobbe med ungdomstrinnelever var noe hun genuint trivdes med. Selv om hun skryter av arbeidsmiljøet, var det tidvise uenigheter med enkelte kolleger og nærmeste leder om blant annet tilstedeværelse og arbeidstidsreglement. Samtidig kjente hun på det at 100 % arbeid kombinert med småbarnsliv på hjemmebane gjorde henne mer sliten enn tidligere, og etter fem år på ungdomsskolen søkte hun seg vekk fra skoleverket.

Jeg søkte egentlig bare litt for artig [...], og så var jeg sikkert litt sliten på den tiden.

Da valget falt på å forlate læreryrket, var dette etter at hun ved en tilfeldighet kom over en stillingsannonse i lokalavisa. Dette resulterte i at hun, mest som et spontant innfall, søkte en stilling som faglig veileder hos et støttesenter for

personer utsatt for incest og seksuelle overgrep, en stilling hun fikk i konkurranse med 80 andre søkere. Jobben innebar blant annet å dra på skolebesøk og undervise om relevante tema og å være en faglig veileder for personer som har opplevd overgrep.

Elisabeth skildrer starten i den nye arbeidstilværelsen som euforisk. De første månedene fikk hun bruke til å oppdatere seg faglig i stille og rolige omgivelser. Hun styrte dagsrytmen selv, noe hun beskriver som en kontrast til læreryrket, hvor hun opplever at klokka legger føringen for store deler av dagen.

Jeg tror det var et halvt år hvor jeg syntes at «det her er helt fantastisk». Så begynner det litt sånn etter hvert at man kjenner at det er noe som mangler, og som man savner. Og alt det som jeg var lei av, det var det jeg savnet.

Mens vegen ut av læreryrket hadde vært et spontant innfall, ble vegen tilbake en tanke som modnet over tid. Etter en periode det første halvåret som hun beskriver som helt fantastisk, kom det en snikende følelse. Den stille tilværelsen i et mindre kollegium ble kjedelig, og savnet av tilværelsen med høy fart og mange folk rundt seg økte for hver måned som gikk.

Etter litt over et år i den nye jobben valgte hun å søke på ledige lærerstillingen i hjemkommunen og endte til slutt opp tilbake på den samme skolen som hun hadde forlatt. Elisabeth returnerte til skolen høsten etter å ha jobbet utenfor skoleverket i ett og et halvt år. På grunn av knappe ressurser og strukturelle endringer byttet Elisabeth tjenestested i kommunen fra ungdomsskolen til en større barneskole i samme kommune, en tilværelse hun er særs fornøyd med i dag. Når Elisabeth forteller om hva hun savnet ved læreryrket, knytter hun det til verdier og egenskaper ved seg selv som person.

Jeg tror at det handler om det som er en del av meg. Jeg vil at det skal være litt tempo, og jeg vil at det skal være litt action! Det å ha mange å forholde seg til, det her jaget liksom, og den gleden med å følge utviklingen til barna.

Hun tror selv at det ikke hadde noe med den tidligere arbeidsplassen som gjorde at hun lengtet tilbake til læreryrket, men at den følelsen ville kommet

uansett. Eksterne faktorer som bedre lønn og «lærerferier» omtales som helt irrelevante og aldri avgjørende da hun bestemte seg for å returnere til skolen, men hun legger til at hun har lært seg å sette pris på arbeidsåret til lærerne. I den nåværende arbeidshverdagen kan hun høre kolleger som diskuterer jobbytte og søker seg til andre yrker, og hun har en forståelse for det. Men selv uttrykker hun at hun aldri kommer til å søke seg bort fra skolen igjen.

Astrids historie

Astrid startet på lærerutdanningen i slutten av tyveårene. Før det jobbet hun som grafisk designer over en tiårsperiode. I løpet av den samme tidsperioden var familien hennes besøkshjem for barnevernet, noe som inspirerte henne til å søke lærerutdanningen.

*Da jeg satt på kontoret, følte jeg at det var litt meningsløst arbeid.
Sitte og lage fine brosjyrer, hvilken nytte har det for samfunnet?*

Motivert av omsorg, positive erfaringer som besøkshjem og i søken etter et mer meningsfylt yrke sluttet hun i sin daværende jobb og startet på lærerutdanningen. Selve utdanningen gjennomførte hun ett år kortere enn normert tid ved å kombinere flere årsstudium det siste året. Da Astrid var ferdig utdannet, fikk hun fast jobb på en skole i nabokommunen. Hun ser tilbake på det første året som en positiv opplevelse. Det var en liten skole med et godt etablert kollegium, hvor hun som timelærer fikk anledningen til å bli kjent med alle elever og skolens rutiner. Det andre året fikk Astrid alene kontaktlæreransvaret for skolens første klasse, en oppgave hun gikk løs på med stor iver og dedikasjon. Samtidig blir det beskrevet som en ensom opplevelse.

Jeg fikk ingen veiledning eller gode råd på veien, det føltes som at noen bare kastet meg til ulvene.

Astrid havnet i en tilværelse hvor hun jobbet døgnet rundt. Ofte var hun den som satt igjen til slutt på arbeidsplassen, og jobben fortsatte hjemme og på kveldstid. Kontaktlærerrollen og alle arbeidsoppgavene det innebar, ble for overveldende.

Jeg var kjempeengstelig for å gjøre mye feil, og alt måtte være perfekt! Jeg arbeidet meg i hjel. [...] Jeg holdt på døgnet rundt og satt sikkert lengst av alle. Alltid på ettermiddagene, og holdt på igjen når jeg kom hjem.

I tillegg til en krevende hverdag i klasserommet opplevde Astrid å komme til et arbeidsmiljø med etablerte relasjoner og grupperinger som det ikke var så lett å komme inn i. Et stykke ut i sitt første år som kontaktlærer førte det akkumulerte stresset knyttet til kontaktlærerrollen og arbeidsmiljøet til sykehusinnleggelse og utbrenthet, noe som resulterte i langtidssykmelding.

Hadde jeg hatt noen som kunne veiledet meg mer i stedet for å bli kastet ut i det som kontaktlærer alene allerede andre året, det tror jeg kanskje kunne ha gjort at jeg hadde stått lenger i yrket da.

Etter sykmeldingsperioden fikk Astrid prøve seg på nytt som kontaktlærer for en ny første klasse. Hun beskriver denne perioden som bedre, men at hun fortsatt følte seg sliten og lengtet til en roligere tilværelse hvor hun kunne ta arbeidsdagen i eget tempo. Tilfeldighetens spill hadde det til at den våren ble det utlyst en stilling som grafisk designer på hjemmeplassen hennes, et jobbtilbud som ikke vokser på trær der hvor Astrid var bosatt. Hun søkte på jobben og fikk stillingen.

Nå må jeg puste! Jeg tenkte ikke å forbli grafisk designer for resten av livet, det var mer som en pustepause, for å nullstille meg selv. Jeg tenkte – enn å sitte på et kontor nå og begynne dagen med en kopp kaffe og radio, hvor jeg bare kan sose som jeg selv vil.

Astrid tilbrakte nesten tre år på den nye arbeidsplassen som grafisk designer før konkursspøkelset kom truende. Hun opplevde at læreryrket ville være trygt å returnere til, og at hun ville bruke sin lærerutdanning, samt at hun syntes at læreryrket i seg selv fortsatt var kjempemorsomt.

Jeg synes jo at det er kjempeartig å være lærer, men det var liksom systemet som ikke fungerte.

Astrid søkte et vikariat på en barneskole i en nabokommune midt i skoleåret og fikk tilbudt stillingen ikke lenge etter. Hun jobber fortsatt på den skolen i dag.

Der kom jeg til det jeg skulle ha kommet til første gangen.

På den nye skolen opplevde hun et mer inkluderende arbeidsmiljø både på personalrommet og i klasserommet. Hun havnet i tospann med en lærer hun beskriver som sin egen «guru». «Guruens» væremåte i klasserommet og på personalrommet gjorde at hun fort ble et eksempel til etterfølgelse for Astrid. Hun har blitt mer avslappet og trygg i lærerrollen etter at hun vendte tilbake til yrket, og verner mer om seg selv både som kontaktlærer og som privatperson. Inspirert av sin egen guru ser hun nå for seg læreryrket som en tilværelse hun vil bli værende i resten av sin yrkeskarriere.

Tones historie

Tone kommer fra en lærerfamilie, og selv om hun i oppveksten ofte fikk høre at «du må jo bli lærer», så var det aldri hennes egentlige intensjon. Etter gymnaset startet hun på tannlegeskolen hvor hun ble kjæreste med en femteårsstudent. Da han skulle flytte nordover, ble Tone med ham, først til Midt-Norge hvor hun fikk seg et årsvikariat som ufaglært ved en barneskole, og deretter videre til Finnmark, hvor hun etter oppfordringer fra sin daværende svigermor startet på lærerutdanningen. Etter fullført utdanning fikk hun seg jobb på en fådelt skole i en kystkommune i Nord-Norge.

Jeg tok ferje inn til jobb hver dag, i ti minutter, det var en sånn idyll uten like. Det var sånn at du kunne møte foreldrene inne på lærerværelset, som var invitert inn på kaffekopp.

Hun beskriver sin første lærerjobb som hektisk, men morsom. Det var et lite, men godt arbeidsmiljø og en arbeidshverdag som tilrettela for muligheter til faglig utvikling. Etter å ha tilbrakt syv år i Finnmark reiste Tone tilbake til Østlandet sammen med sin daværende kjæreste. Fra å ha jobbet på en fådelt skole med 30–40 elever startet hun nå på en drabantbyskole med opptil 700 elever fra over 30 ulike nasjonaliteter. Hun trivdes godt på den nye arbeidsplassen og skryter av både elever og dyktige kolleger, og hun hadde nok fortsatt der

hvis det ikke hadde vært for et brått og uventet dødsfall i nær familie. Denne hendelsen tok mye tid og energi, og hun valgte å permittere seg selv fra lærerstillingen for å håndtere hverdagen. Hun søkte etter det hun selv beskriver som en mindre krevende jobb enn i skoleverket, og fant det på et dagsenter. Der jobbet hun i de to påfølgende årene med å tilrettelegge arbeidshverdagen for mennesker med bistandsbehov. Etter det tok samboerens yrkeskarriere henne med videre til en ny by og en ny skole. Der fikk hun fast stilling ved en barneskole, men allerede første dag ved den nye arbeidsplassen kjente hun at dette ikke var riktig for henne. Selv om hun ble godt mottatt av både barn og ansatte på skolen, så sa magefølelsen hennes at dette ikke var riktig sted og tidspunkt, og etter høstferien sa hun opp jobben hun da hadde hatt i to måneder.

Jeg tenker at det kanskje var et uttrykk for at jeg trengte å bruke andre sider av meg selv da. At det var et så tydelig uttrykk for at –nei, jeg skulle ikke være lærer i denne perioden.

Den kommende tiden brukte Tone på å jobbe som vikarlærer, samt et par måneder hos et bildebyrå, før hun startet på arbeidsmarkedstiltak hos daværende Aetat. Der kom hun i kontakt med en kvinne som drev et parfymeri, noe som skulle være avgjørende for hvor hun kom til å tilbringe de neste fire årene. Hun fikk jobb i et sentrumsparfymeri på sitt daværende bosted og gikk gradene fra deltidsstilling til fullt ansvar for den daglige driften. Arbeidshverdagen opplevde hun som mer variert enn læreryrket, og hun levde og åndet for jobben de årene hun var der.

Som så mange ganger tidligere i Tones liv var det kjærligheten som skulle drive handlingen fremover. Det ble slutt med kjæresten, og hun møtte en gammel kjenning hjemmefra. Tone flyttet da til sin nye kjærestes bosted i et forsøk på å etablere forholdet. Hun ble tidlig gravid i forholdet og søkte seg jobb på en skole på sin nye hjemplass. Tone ble ikke værende lenge denne gangen heller. Hun ble sykmeldt relatert til svangerskapet, og forholdet med barnefaren tok slutt. Dermed var Tone nok en gang på flyttefot. Hun pakket kofferten og bosatte seg i sin søsters hjemkommune. Da foreldrepermisjonen tok slutt, trengte Tone en ny jobb, og hun beskriver det å returnere til skolen som det mest praktiske.

Hun ble ikke lenger enn tre år i den nye jobben før hun nok en gang følte behovet for en ny hverdag. Hun kom over en jobbannonse som søkte etter ny driver til et parfymeri. Tone søkte jobben og fikk stillingen, noe som førte henne ut av skolen i fem nye år. Dette skulle bli Tones siste periode utenfor læreryrket. Da kjeden hun jobbet i, ble kjøpt opp, valgte hun å slutte. Den samme dagen hun hadde sendt e-post med oppsigelse til sin daværende sjef, ble hun kontaktet av rektoren ved en lokal skole. De hadde behov for lærere med den fagkombinasjonen Tone hadde, og i en diskusjon på lærerrommet hadde en bekjent av henne løftet frem Tone som en aktuell kandidat.

Samme dag som jeg fikk beskjed om at vi var kjøpt opp, sendte jeg mail og sa opp min stilling, og samme dag ringte rektoren fra skolen og tilbød meg fast stilling, og da sa jeg bare: «Ja, jeg tar den!» Og her er jeg, og her har jeg vært i alle de år etter det.

Det er nå elleve år siden hun returnerte tilbake til læreryrket, og hun drar fortsatt nytte av sine perioder i andre yrker. Både i møte med elever og foreldre opplever Tone at hennes erfaringer knyttet til å forholde seg til forskjellige mennesker i et serviceyrke kommer godt med.

Tone understreker at hun fortsatt ikke nødvendigvis har kommet til skolen for å bli. Trettito år etter at hun var ferdig utdannet, merker hun en enorm endring i lærerrollen. Økt krav om dokumentering, rapportering og endrede arbeidsoppgaver gjør at hun fortsatt ikke utelukker andre yrker.

Når du har gått litt sånn frem og tilbake, så blir du ikke redd. [...] Hvis skolepolitikken kjøres like dårlig som den har vært, da forsvinner jeg.

Livas historie

I ungdomsårene hadde Liva planer om å redde verden, en ambisjon hun ifølge seg selv aldri fikk levd ut. Etter endt gymnas jobbet hun ved et fiskebruk et par år. I perioder da det var svart hav, tok hun vikartimer ved den lokale skolen, noe som tente lærergnisten og inspirerte henne til å starte på lærerutdanningen. Hun startet og fullførte lærerutdanningen i begynnelsen av 1990-tallet, før hun pakket kofferten og vendte tilbake til hjembyen. Livas beskrevne

lærerliv er fullt av metaforer og nordnorske kraftuttrykk. Hun beskriver seg selv som en rastløs person, og selv om hun kaller det å undervise for en lidenskap, hadde hun hele tiden sett for seg pauser fra læreryrket.

Som lærer tenker jeg at man bør være litt ute i arbeidslivet sånn innimellom. Det å gjøre noe annet og bryte opp litt innimellom, å [se] det samfunnet du sender ungene ut til. Så jeg har alltid hatt litt «løse teltplugg» og tenkt at det kan være lurt å se litt av det andre samfunnet.

I løpet av sin yrkeskarriere har Liva tatt to avstikkere fra skoleverket. Første gangen Liva forlot skolen, var etter fem år i barneskolen. Kollegiet besto av det som hun beskriver som et «Ibsen-galleri» med høy temperatur og mye drama, men det var primært årlige nedskjæringer i kommunen og opplevd risiko om å havne på skolens «kuttliste», kombinert med jobbtilbudet som barne- og ungdomsarbeider i den lokale kirken som gjorde at hun sa opp lærerjobben. Den nye stillingen innebar mye kvelds- og helgearbeid, og med småbarnsfamilielivet ble lærertilværelsen igjen mer ettertraktet. Hun prøvde først ut to år i særskilt voksenopplæring, før hun landet på at ungdomsskolen var hennes plass.

Jeg tenkte at «Okei, nå skal jeg tilbake til skolen og jeg har alle muligheter åpen, så kanskje jeg skal sjekke ut det her med spesped». Og det var drittkjedelig, for å være helt ærlig. Så etter et par år i særskilt voksenopplæringen tenkte jeg at det må bli ungdomsskolen, og det er min plass!

Etter å ha landet på at ungdomsskolen var den rette plassen, tilbrakte Liva fire år som lærer for 8.–10. trinn. Hun trivdes i arbeidet med tenåringer, men var uenig i hvordan skolens ledelse organiserte skolehverdagen.

Vi røk uklar, rektor og jeg ... Så vi fikk beskjed om at hvis vi ikke var fornøyde, så kunne vi til helvete finne oss noe annet å gjøre, og det var for så vidt helt greit, og da jeg kom hjem den ettermiddagen, fikk jeg en telefon med forespørsel om jeg hadde lyst til å drive bokhandel.

Eieren av en nyopprettet bokhandel kontaktet henne for å høre om hun kunne tenkt seg rollen som daglig leder. Hun var da så forbannet at hun takket ja, og startet i bokhandelen etter det fullførte skoleåret. Tiden som bokhandler besto av vesentlig lavere lønn og flere arbeidstimer enn da hun var i ungdomsskolen. Samtidig ga det henne erfaringer som hun fortsatt har med seg inn i læreryrket. Ved siden av sin faste jobb var hun frilansjournalist for lokalavisen, hvor hun blant annet hadde ukentlige spalter. Selv om det var tilfældighetenes spill som gjorde at hun endte opp i en bokhandel, så mener hun selv at hun uansett hadde kommet til å gå ut av læreryrket igjen rundt det tidspunktet. Liva tilbrakte sin andre periode utenfor læreryrket i tre år, før hun en dag fikk en ny telefon fra sin gamle rektor: «Nå må du for helvette komme tilbake igjen! Så da var jeg tilbake, og der er jeg fortsatt»

Etter at Liva vendte tilbake til den samme skolen hun forlot tre år tidligere, har hun tilbrakt de siste femten årene i grunnskolen. Hun har fortsatt samme rektor, men ungdomsskolen hun vendte tilbake til, har med årene blitt slått sammen med andre nærliggende ungdomsskoler, og elevtallet har seksdoblet seg. Liva trives fortsatt i klasserommet sammen med sine egne elever, men hun stiller seg kritisk til andre deler av skoleutviklingen. Hun merker en tydelig økning i arbeidsoppgaver og rapportering og opplever at skolestørrelsen går på bekostning av relasjoner mellom lærere, elever og kolleger, og hun beskriver dagens tilstand som en «fabrikkskole». Undervisning er fremdeles hennes lidenskap, klasserommet er hennes scene og elevene hennes publikum. Men selv om Liva uttrykker et brennende engasjement og glede for læreryrket, er det ikke lenger bare den indre motivasjonen som holder henne igjen i skoleverket.

Liva har slått rot for godt i grunnskolen ikke fordi andre yrker ikke lenger frister, men også fordi hun nå ser på seg selv som for gammel til å vurdere andre yrkesbaner.

Lærernes karriereveger

Nedenfor følger en sammenfatning og analyse av de fire narrativene i lys av de tidligere presenterte temaene. Temaene er skrevet frem med den hensikt å vise hvilke erfaringer som var av betydning for de fire intervjudeltakerne, da med fokus på å få frem likheter og unikheter i ulike faser av deres lærerliv.

Vegen inn – Det tenkte lærerliv

Når man velger utdanning, kan det ifølge lærerne i denne studien være basert på tanker og formeninger om hvordan man ser for seg at den fremtidige arbeidshverdagen vil utspille seg. Hva og hvilke årsaker som fører til utdanningsvalg, kan være sammensatte, og det er ikke like enkelt å skille mellom ytre og indre faktorer. Alle fire intervjudeltakerne hadde eksterne erfaringer og påvirkninger som hjalp dem å peke ut retning da de valgte lærerstudiet. Tone, den av intervjudeltakerne som har hatt flest og lengst perioder ute av skoleverket, er den som er tydeligst på at valg av utdanning ble gjort på bakgrunn av ytre faktorer. Hadde det ikke vært for daværende sivilstatus, hadde hun fortsatt å utdanne seg som tannlege. Elisabeth og Tone hadde nære relasjoner med skolebakgrunn som spilte inn, Liva jobbet som vikar før studiestart, og det samme gjorde Tone, mens Astrid hadde positive erfaringer som besøkshjem for barnevernet. Elisabeth, Astrid og Liva trekker imidlertid også frem en sterk indre motivasjon for valg av utdanningsretning, basert på enten faglig interesse eller ønske om å gjøre en forskjell for elever i skolen. Tanker om læreryrket som et «givende» yrke og forestillinger om hvordan det kan og bør utøves, var en betydningsfull faktor for valget av lærerutdanningen. Samtidig kunne det også være en faktor av betydning for valget om å forlate yrket når ulike forhold fører til at muligheten til å utøve yrket slik de så det for seg, ikke blir innfridd.

Vegen ut – Det opplevde lærerliv

Temaet *vegen ut* tar sikte på å avdekke årsaken til at lærerne valgte å forlate skolen. Det som kan bli sett på som lærerprofesjonens kjerne, undervisningen, blir ikke nevnt som en pådrivende faktor for noen av intervjudeltakerne. Manglende rammer og strukturelle forhold på egen arbeidsplass for å utøve yrket slik de selv ønsket, u håndterlige arbeidsmengder og relasjonelle brister kunne

være pådrivere for at de forlot skoleverket. Elisabeth, Liva og Astrid hadde enten foreldre til elever, kolleger eller ledelse som preget arbeidshverdagen i negativ forstand når nye yrkesveger kom til syne. I tillegg hadde de opplevd et høyt arbeidspress over lengre tid, hvor den totale arbeidsmengden førte til et ønske om mer strukturerte arbeidsformer. Det samme gjelder også for Tones første periode ut av skolen, da det kom som et resultat av et behov for et roligere yrke for å kunne håndtere egen hverdag. Mens Astrid og Elisabeth byttet yrke primært på grunn av et behov for en roligere arbeidshverdag, var Tone og Livas yrkesbytter mer motivert av selvrealisering og et opplevd indre behov for å bruke seg selv på en annen måte enn hva man gjør i lærerjobben. Lærernes fortellinger om vegen ut bærer preg av skildringer om betimelige tilfeldigheter. De mulighetene som åpnet seg for dem da de valgte å forlate yrket, er ikke sikkert at ville fremstått like attraktive, hadde arbeidshverdagen i skolen, og enkelte private hendelser, utspilt seg i en mer positiv retning.

Vegen tilbake – Liminalt lærerliv

Når avgjørelsen om å forlate yrket er tatt, er det ikke uvanlig med refleksjoner om man noen gang skal vende tilbake. I den liminale fasen befinner man seg utenfor eget samfunn. Man får muligheten til å betrakte seg selv og sine omgivelser på en ny måte, og man kan få et nytt syn og nye perspektiver på tidligere erfaringer og opplevelser. For intervjudeltakerne kunne denne perioden gi dem muligheten til å reflektere over hva som er viktig for dem når det kommer til yrkesvalg og innhold i egen arbeidshverdag, og hvordan arbeidshverdagen kan bidra til å skape enten balanse eller ubalanse i eget liv.

Da Astrid sa opp sin lærerstilling, hadde hun allerede tenkt å returnere en gang i fremtiden. Liva hadde helt fra hun var lærerstudent, sett for seg at hun kom til å bytte arbeidssted som yrkesaktiv, da hun så en verdi i det å ha med seg erfaringer fra andre jobber. Selv om Livas andre tilbakekomst ble til etter en telefon fra en tidligere rektor, uttrykker hun at hun alltid «visste» at hun skulle vende tilbake til skolen en eller annen gang. Uavhengig av de konkrete hendelsene som tok dem der de er i dag, mener Astrid og Liva at de uansett hadde vendt tilbake til skolen. Tone ser på sammenhenger mellom sitt private og profesjonelle liv og strukturerer dem etter perioder hvor hun beveger seg til og fra læreryrket og andre yrker alt etter egne indre og ytre behov. Elisabeths nye arbeidshverdag

svarte på alle forventninger hun hadde før karrierebytte, men for henne ble perioden en bekreftelse på at læreryrket var det riktige valget. Mens Liva og Tone uttrykker at de forlot læreryrket for å kunne oppleve fullendt realisering av egne iboende ressurser, ble dette Elisabeths motivasjon for å vende tilbake.

Vegen fremover – Nåværende lærerliv

I samtalen med lærere som har prøvd andre yrker, kan det være interessant å høre deres tanker om fremtiden. Lærernes erfaringer gjennom aktivt å forlate og vende tilbake til skoleverket har gitt dem en mulighet til å betrakte eget yrke og egen arbeidshverdag med andre briller enn hvis de aldri hadde tilbrakt en periode utenfor.

Elisabeth og Astrid, de to yngste, var begge tydelige på at de var kommet tilbake for å bli i læreryrket. Det å ha prøvd andre karrierer har ikke gitt dem mersmak på en tilværelse utenfor skoleverket, men har i stedet vært en påminner om at læreryrket har vært det riktige for dem. Tone og Liva deler det samme synet som Elisabeth og Astrid når det gjelder gleden ved å møte elever og det å drive med undervisning. Tone og Liva har begge tilbrakt over tjue år lengre tid i skolevesenet enn Elisabeth og Astrid og reflekterer over tingenes tilstand nå sammenlignet med før. Begge ytret seg blant annet kritisk til dagens skole sammenlignet med da de startet sin yrkeskarriere på tidlig 1990-tall. De trives fortsatt i klasserommet med undervisningen og sammen med elevene, men er sterkt kritiske til en skoleutvikling som fører til færre og større skoler, økning i antall arbeidsoppgaver og stadig økt krav om dokumentering og rapportering. Selv om de fortsatt kan oppleve utfordringer i lærerhverdagen, fremstår ikke gresset som grønnere på den andre siden. Deres erfaringer tilsier at alle jobber har positive og negative sider, men det som fortsatt gjør læreryrket attraktivt for dem, er det samme som var utslagsgivende den gang da de søkte lærerutdanning, nemlig undervisningen og hverdagen sammen med elevene.

Diskusjon

Dette kapitlet har rettet søkelyset mot erfaringene til fire lærere som har valgt å returnere til skolen etter å ha jobbet i andre yrker. Astrid, Liva, Tone og Elisabeth fremstår alle som «suksessfulle» lærere i den forstand at de uttrykker at

de mestrer undervisning og bygger gode relasjoner med sine egne elever. Selv om dette har blitt påpekt som en faktor som reduserer sjansen for at lærere velger å forlate yrket (Skaalvik & Skaalvik, 2015), endte alle fire med å si opp sine stillinger i skoleverket. Læreryrket er et høyplatåyrke (Engvik, 2016), noe som innebærer at en nyutdannet lærer vil ha samme ansvar, forpliktelse og arbeidsoppgaver som sine mer erfarne kolleger. Intervjudeltakernes motivasjon for valg av utdanning var primært altruistiske, men de første årene i yrket bød på utfordringer og oppgaver de ikke var forberedt på. Det tenkte lærerliv de hadde sett for seg i studietiden, samsvarte ikke med det opplevde lærerliv. Da det var ytre faktorer som drev Astrid, Elisabeth og Liva ut i første omgang, kan det tenkes at de aldri hadde valgt å forlate yrket hvis de hadde fått en mer overkommelig arbeidshverdag. Redusert undervisningsmengde, økt tid til for- og etterarbeid og mer støtte og veiledning fra ledelse og kolleger kunne minsket diskrepansen mellom det tenkte lærerliv og det opplevde lærerliv. For Astrid kommer dette blant annet til uttrykk når hun forteller om sin retur til skolen, hvor hun sier at *der* kom hun til en arbeidsplass hun skulle møtt som nyutdannet. Opplevd tilhørighet og kvalitet på kollegarelasjoner kan påvirke læreres omsetningsintensjon (Tiplic, Brandmo & Elstad, 2015). For Elisabeth var dette én av årsakene til at hun valgte å returnere til læreryrket. Kollegastøtten og samholdet på lærerrommet var et savn i den perioden hun tilbrakte på eget kontor.

Eksterne årsaker kan være faktorer som driver lærere ut av yrket, uavhengig av hvordan de selv opplever å håndtere undervisning (Skaalvik & Skaalvik, 2011; Gu & Day, 2013; Schaefer, 2013). Alle fire intervjudeltakerne hadde i løpet av sitt lærerliv opplevd ulike konflikter i sine arbeidsomgivelser før de leverte sin oppsigelse. Erfaringene som førte til at lærerne valgte å forlate yrket, kunne variere mellom enten personlige eller profesjonelle årsaker, men samspillet med elevene og undervisning blir aldri nevnt i negative ordelag av noen av de fire lærerne. Astrid, Liva, Tone og Elisabeth har alle en tilnærming til læreryrket hvor de helst trekker frem de positive sidene. Selv i periodene i andre jobber satt de fortsatt igjen med flere positive erfaringer og opplevelser knyttet til læreryrket, inkludert noen som først avdekket seg for dem da de sto utenfor. I den liminale fasen, tiden de tilbrakte utenfor skoleverket, fikk intervjudeltakerne oppleve et rollebrudd og en adskillelse fra lærerrollen. For dem kunne dette bidra til en perspektivutvidelse og en nyorientering, i kraft av å betrakte læreren og skolen utenifra, som det ikke ville være mulig å erfare

hvis de ikke hadde valgt å forlate læreryrket til fordel for andre jobber. Det at de hadde genuine mestringsopplevelser og positive erfaringer knyttet til undervisningen, kan ha bidratt til deres valg om å returnere til skolen. Samtidig vil det å sette fingeren på én definerende hendelse og argumentere for hvorfor den er avgjørende for at noen forlater eller returnerer til et yrke, være i overkant reduksjonistisk, da slike hendelser forekommer i en makrokontekst (Hodkinson & Sparkes, 1997). Når lærerne reflekterer over nåværende lærerliv, ser de seg selv i lys av opplevelser og erfaringer knyttet til både det profesjonelle og det private livet. For å danne en best mulig forestilling om hvorfor intervjudeltakerne returnerte til skolen, har valget vært å fokusere både på individet og omgivelsene i alle periodene av hver enkelt lærers liv. Lærernes privatsfære og yrkesliv er ikke dikotomier, men eksisterer i en evig og konstant gjensidig påvirkning. Erindringene om spontane telefoner, tilfeldige jobbbannonser og flyktig kjærlighetsliv kan danne et diskusjonsgrunnlag for hvordan serendipitet påvirker læreres karrierevalg (Hallqvist, 2012), både når de velger å forlate yrket, og når de velger å komme tilbake.

Utdannede lærere som forlater yrket, er en heterogen gruppe, og i dagens arbeidsmarked vil det være usannsynlig at ingen lærerutdannede velger å prøve andre karriereveger. Det at enkelte lærere velger å forlate læreryrket, bør ikke bli sett på som en utelukkende svakhet, da lærerjobben ikke er for alle, og det er kanskje noe man ikke rekker å erfare kun i løpet av studietiden. Når man snakker om antall lærerutdannede som står utenfor skolen, bør man kanskje heller snu diskusjonen til hvorfor de «riktige» lærerne velger å forlate skolen for «feil» årsaker, og hvilke muligheter som ligger i skolen som organisasjon (Kelchtermans, 2017). Astrid, Tone og Liva forlot yrket på grunn av et opplevd behov for periodevis å gjøre noe annet, og de hadde intensjoner om å vende tilbake allerede da de gikk ut av yrket. Elisabeth beskriver de første månedene utenfor yrket som helt fantastisk, hvor hun fikk anledning til å ta dagene mer i sitt eget tempo og oppdatere seg faglig. I den liminale fasen uttrykker lærerne at de kunne bruke andre sider ved seg selv enn hva de opplevde var mulig innenfor læreryrkets rammer. I lys av dette kan det stilles spørsmål ved om de ikke ville forlatt skolen i utgangspunktet hvis skolen hadde klart å legge mer til rette for avbrekk og personlig utvikling innenfor egen organisasjon.

Noen lærere forlater yrket til tross for at de kan anses som «suksessfulle» lærere (Smith & Ulvik, 2017; Lindqvist & Nordänger, 2015). Liva, Tone, Astrid og Elisabeth kan beskrives som suksessfulle lærere i den forstand at de selv opplevde

at de mestret yrkets kjerneoppgaver. Det som i tillegg kan kjennetegne dem, er at de også mestret andre yrker de har hatt. I motsetning til Beaudins (1993) påstand om at lærere som returnerer, er de med færrest muligheter utenfor skolevesenet, har alle de fire lærerne kommet tilbake til skolen selv om de hadde kvaliteter og kvalifikasjoner som kunne fortsatt sikret dem andre karriereveger. Likevel har de valgt å returnere og bli værende i læreryrket. Deres erfaringer og opplevelser av ulike yrkers fordeler og ulemper har gitt dem perspektiver og innsikt i seg selv og hva de trenger for å være tilfreds med tilværelsen. De kunne oppleve glede, frustrasjon, mestring og misnøye i lærerlivet, så vel som i andre arbeidsliv, men for at de skulle returnere og bli værende i læreryrket, er det de gode opplevelsene innenfor klasserommets fire vegger som er mest betydningsfull.

Referanser

- Beaudin, B. Q. (1993). Teachers who interrupt their careers: Characteristics of those who return to the classroom. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 15(1), 51–64.
- Brandmo, C., & Tiplic, D. (2021). Nyutdannede læreres opplevelse av læreryrket. I J. K. Björnsson (Red.), *Hva kan vi lære av TALIS 2018? Gode relasjoner som grunnlag for læring* (s. 107–122). Cappelen Damm Akademisk.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4. utg.). Sage.
- Czarniawska, B. (2004). *Narratives in social science research*. Sage.
- DeAngelis, K. J. (2013). A look at returning teachers. *Education Policy Analysis Archives*, 21(13). <https://doi.org/10.14507/epaa.v21n13.2013>
- Engvik, G. (2016). Skolens yrkeskultur som grunnlag for veiledning og læring i lærernes første yrkesår. I A.-L. Østen & G. Engvik (Red.), *Veiledningspraksiser i bevegelse: Skole, utdanning og kulturliv* (s. 211–231). Fagbokforlaget.
- Grissom, J. A., & Reininger, M. (2012). Who comes back? A longitudinal analysis of the reentry behavior of exiting teachers. *Education Finance and Policy*, 7(4), 425–454.
- Gu, Q., & Day, C. (2013). Challenges to teacher resilience: conditions count. *British Educational Research Journal*, 39(1), 22–44. <https://doi.org/10.1080/01411926.2011.623152>
- Hallqvist, A. (2012). *Work Transitions as Biographical Learning: Exploring the Dynamics of Job Loss* [Doktorgradsavhandling]. Linköping universitet.
- Harfitt, G. J. (2015). From attrition to retention: a narrative inquiry of why beginning teachers leave and then rejoin the profession. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 43(1), 22–35. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2014.932333>
- Hodkinson, P., & Sparkes, A. C. (1997). Careership: a sociological theory of career decision making. *British Journal of Sociology of Education*, 18(1), 29–44. <https://doi.org/10.1080/0142569970180102>
- Kelchermans, G. (2017). «Should I stay or should I go?»: unpacking teacher attrition/retention as an educational issue. *Teachers and Teaching*, 23(8), 961–977. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1379793>
- Lindqvist, P., & Nordänger, U. K. (2015). Already elsewhere – A study of (skilled) teachers' choice to leave teaching. *Teaching and Teacher Education*, 54(2016), 88–97. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2015.11.010>
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2011). Teacher job satisfaction and motivation to leave the teaching profession: Relations with school context, feeling of belonging, and emotional exhaustion. *Teaching and Teacher Education*, 27, 1029–1038. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2009.11.001>
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2015). Job satisfaction, stress, and coping strategies in the teaching profession – What do teachers say? *International Education Studies*, 8(3). <http://dx.doi.org/10.5539/ies.v8n3p181>
- Smith, K., & Ulvik, M. (2017). Leaving teaching: lack of resilience or sign of agency? *Teachers and Teaching*, 23(8), 928–945. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1358706>
- Tiplic, D., Brandmo, C., & Elstad, E. (2015). Antecedents of Norwegian beginning teachers' turnover intentions. *Cambridge Journal of Education*, 45(4), 451–474. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2014.987642>

- Yinon, H., & Orland-Barak, L. (2017). Career stories of Israeli teachers who left teaching: a salutogenic view of teacher attrition. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 23(8), 914–927. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1361398>
- Zondag, A., & Korsgaard, H. (2011). «Reservestyrken» av lærere: Utdannede lærere som ikke jobber i skolen. Hva kan bringe dem tilbake? Kunnskapsdepartementet. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/rapporter/rapport_reservestyrken_laerere_tnsgallup2011.pdf
- Aamodt, I., & Næsheim, H. (2019, 18. juni). Vanligere å forsvinne fra læreryrket enn å komme tilbake dit. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/vanligere-a-forsvinne-fra-laereryrket-enn-a-komme-tilbake-dit>